

עברית לדורי

חשון ה-תש"פ

גליון מספר 3

*

תערוכה: "צבע של מקום"

בתאריך 09.07.2019 התחילה בירושלים תערוכה מיוחדת: "צבע של מקום". בתערוכה אפשר לראות ציורים של הציירת זואי סבר. בציורים שלה אפשר לראות טבע יחד עם עיר בישראל.

הציירת מספרת לנו איך היא רואה את ישראל. ישראל האוטופית (האידיאלית) שלה.

בתערוכה יש ציורים של העיר העתיקה בירושלים וגם ציורים של תל-אביב המודרנית. יש ציורים של חוף הים התיכון, הרים בגליל והרים במדבר יהודה ליד ים המלח.

מקום: בנייני האומה בירושלים

תאריכים: 09.07.2019 – 31.12.2019

דבר העורכת

קוראים יקרים,

לקראת ראש השנה ה'תש"פ אנו מחדשים את הוצאת "עברית לדורי".

שנה שלמה עברה חלפה והשאירה אצלנו מזכרות צבעוניות. כל אחד והצבעים שלו. מי מאתנו יזכר את הים הכחול והדשא הירוק מהחפשה האחרונה, ואחרים את קירות המשך האפרים שלא הצליחו לעזוב.

שנה חדשה מתחילה ועמה נולדים גם רגשות, תקוות, חלומות ומטרות - אלה יהיו הצבעים שיצבעו את חיינו בשנה הקרובה. מאמר על צבע התכלת ומקורותיו, בפנה "גם אנחנו כותבים" תוכלו להבין מה אומר כל צבע על האישיות שלכם וגם לנסות ולהבין בראיון עם אמן מקומי, מה חושבים אומנים על צבעים וכיצד הם בוחרים להשתמש בהם.

אני מאחלת לכלנו שנה טובה, שנת בריאות והצלחה, שנה מלאה בצבעים - כל אחד והצבעים שלו.

קריאה מהנה,
רונית נחמני.

תכלת צבועה בדם חלזון ימי, ואכן ממצאים ארכאולוגיים מעידים שלחופי הים התיכון, באזור שבין חיפה לציידון, נמשו מהים חלזונות משני סוגים. החלזונות יובשו בשמש וצבע דמם הפך בהדרגה לכחל-סגלגל.

התכלת כחמר

רש"י מפרש את המלה תכלת לאו דוקא כצבע אלא כחמר ובעשותו כך הוא מסתמך על הפסוקים: וזאת התרומה אשר תקחו מאיתם זהב וכסף ונחשת. ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים. וערת אלם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים. (שמות כ"ה פסוקים: ב-ה)

רש"י טוען כי כל הפסוקים נותנים רשימה של חמרים וכך גם התכלת. החמר תכלת, כך טוען רש"י, צבעו הוא תכלת.

תכלת או סגול?

המלה סגול נזכרת בתנ"ך בסמל של סטטוס, יקרה. עם ישראל הוא עם סגלה - עם מיוחד ונבחר. הסגול הוא צבע היין - משקה המלכים.

במגלת אסתר, פרק ח', אנו קוראים על מרדכי היוצא לפגוש את המלך אחשוורוש כשהוא לובש בגד בצבע תכלת ועטורי זהב - צבע הראוי לאצילים ובני מלכים: "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחר ועטרת זהב..". יש המפרשים את המלה תכלת בפסוק זה כצבע סגל - צבעו של בגד חגיגי ומלכותי - בחירת הבגד מעידה על כוונה החיובי של השיחה ומרמז על תוצאתה של השיחה מאחר ופסוק זה מסתיים: "באמירה: והעיר שושן צהלה ושמחה

פרוש אחר אומר: צבע התכלת בלבושו של מרדכי, פשוטו כמשמעו - צבע התכלת בציצית. מרדכי קנה לתוצאות טובות כשהתלבש לקראת המפגש עם המלך - מרדכי בקש תמיכה ועידוד בלבשו בגד בצבע. הציצית ואף קרבה לצבע השמים - צבע התכלת

כיום, לא נתן להפיק את צבע התכלת או להצביע במדויק על טבעו ומקורו. בציצית הטליתות של היום לא קיים פתיל תכלת. ובשפה של היום אנו משתמשים במלה תכלת כדי לתאר שמים נקיים מכל ענן, שמי קיץ בהירים. בשירו "קסם על ים כנרת" מזכיר מרדכי הוניג את שמי התכלת כסימן לאהבה זכה וקסומה כשמייה ומימיה של הכנרת.

** ספורט

גלאטסראיי: מלחמה או פרחים?

באיסטנבול, משחקת בצבעים האדום-צהב גלאטסראיי כבר יותר ממאה שנה כמו הרבה קבוצות ספורט באירופה. בשחקים סמי-יין את מועדון הקבוצה ב-1905 הוא רצה שהשחקנים ילבשו תלבושת בצבעי עלי הדגל של טורקיה-אדום ולבן. שנה אחר כך, אחרי שכמה שחקנים לא רצו ללבש את הצבעים האלה, עברה גלאטסראיי לשחק בגדים צהובים-שחורים אבל גם הצבעים האלה לא הצליחו להשאיר בקבוצה הרבה זמן.

בדצמבר 1908 שיחקה לגלאטסראיי משחק מול חיילי הצבא הבריטי. באותו זמן החליט סמי-יין לשנות שוב את צבעי הקבוצה, הפעם לצבעים צהוב ואדום. אף אחד בטורקיה לא יודע מה הסיבה שבגללה עלי סמי-יין החליט על הצבעים האלה. אפילו מגזין הקבוצה כתב לפני כמה שנים דברים מפרוטוקולים של הקבוצה מהשנים האלה:

סמי-יין מספר: "ביקרנו בהרבה חנויות בדים כי רצינו לבחור צבעים לקבוצה, נכנסנו לחנות של יאנקו השמן. הוא לקח בד צהוב ושם אותו עם בד אדום - ראיתי את שני הצבעים, הצהוב כמו זהב והאדום כמו דם וחסבתי - "אלה צבעים של מלחמה והם יכולים לעזור לנו לנצח תמיד".

בפרוטוקולים אחרים במועדון כותב ברקי סטיקי, אחד מהמקימים הקבוצה שעבד עם סמי-יין, הוא מספר על עוד סיבה לאדום ולצהוב של הקבוצה. הוא מדבר על סיפור טורקי עתיק. בסיפור נותן המשורר העותומאני גואל באבא שני פרחים בצבעים אדום וצהוב לסולטאן באזייד השני כשהשניים נפגשו בפעם הראשונה. בתחילת המאה השש עשרה גם אם לא יודעים באמת מה הסיבה לצבעים של הקבוצה - מלחמה או פרחים, אפשר לראות שהם עוזרים לקבוצה לנצח.

**** רגע של עברית**

אָדוּם

אָדוּם הוא אָחַד מֵצַבְעֵי הַיִסוּד.

הוא הצבע של הדם.

בְּכָל תְּרַבּוּת, הַצֶּבֶע הָאָדוּם הוא

סִמּוֹל לַמְּשָׁהוּ. לְמִשָּׁל, בְּתְרַבּוּת מְזָרַח אַסִּיָּה

צֶבֶע אָדוּם הוא סִמּוֹל לַשְּׂמִימָה וּלְמִזָּל.

בְּעִבְרִית יֵשׁ כַּמָּה בִּיטוּיִים עִם הַמִּילָה:

אָדוּם כָּדָם: אוֹמְרִים עַל צֶבֶע אָדוּם מְאֹד.

גם אנחנו כותבים

צבעים והשפעתם על הרגשות שלנו נזלי ארבע

קיימים ארבע צבעי יסוד: אדום, כחול, צהוב וירוק. הם הסימנים של הגוף, הדעת, הרגשות והאיזון הנפשי.

אדום הוא צבע פיסי וכוחני. הוא הצבע של האומץ, יש בו חום ואנרגיה. האדום הוא גם סמל ליכולת ההישגיות הבסיסית של האדם, דוחף ללחימה, נותן מרץ וגבריות, הוא גורם להתרגשות.

יש לאדום גם השפעה שלילית: האדום מניע לתוקפנות, התנגדות ויזואלית וגורם לחץ.

לצבע האדום יש אורך גל ארוך ולכן הוא בולט ומושך תשומת לב. בשל מאפייניו זה הוא נמצא ברמזורים כאות אזהרה. האדום גם מגרה, תוסס, זריז וידידותי, אולם, לפעמים הוא גם יכול להפוך לאגרסיבי.

***** מהתנ"ך**

התכלת בתנ"ך/ מאמר

לשון התורה איננה פוללת שמות רבים של צבעים המוכרים לנו כיום. הצבעים כתם, כחול, ורד, סגול, אפר אינם מופיעים בלשון המקרא. גם המלה 'צבע' הזכרה בתנ"ך רק פעם אחת ויחידה בשירת דבורה: "צבע רקמתים לצוארי שלל.

גם הצבעים המזכרים בתנ"ך אינם בהכרח הצבעים המוכרים לנו כיום. קהלת מדבר על ימי הילדות והשחרות ימי ההגל. שחרות = תקופת הנעורים בה השער עדין לא הלבין. הצבע הירק כיום מקביל במקורות לצבע צהב או לגון צהבהב, במדרש חכמים פותבים על אסתר ורוצים לומר שהיא הייתה צהבהבה וחרת: אסתר הייתה ירקרוקת. מחלת הצהבת במקורות נקראת 'ירקון'.

לעמת זאת, המלה "תכלת" מופיעה במקרא 48 פעמים. מהו אם כן, התכלת? האם אנו יודעים לזהותו ברור אחרי עיון במקרא?

צבע התכלת:

במלון מגדירים את המלה "תכלת" - צבע שמתקבל מערבוב של הצבעים: כחול ולבן, צבע השמים הבהירים. המלה תכלת מופיעה במקרא 48 פעמים, ומההקשרים שבהם היא מופיעה, ניתן להבין שמדבר ביד יקר אבל אין כל רמז לצבעו.

התכלת הוא מרכיב הכרחי בציצית, אותה כל גבר יהודי מצוה ללבש "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לזרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" (במדבר ט"ו, ל"ח). מדוע אם כן, לא ניתן להפיק ציצית כשורה בצבע תכלת?

תכלת או ירק?

למשמעות המלה תכלת אין רמז בתנ"ך. בתלמוד הבבלי והירושלמי דנים בנושא בהקשר לסוגיה מתי יש לומר את ברפת שמע של שחרית. בהיעדר שעונים משתמשת הגמרא בשיטה מאלתרת כשנתן להבחין בין החוטים הפחלים והלבנים של הציצית. כך כתוב בתלמוד הבבלי: התכלת דומה לים דומה לכסא והים דומה לרקיע ורקיע לכסא הפכוד" (מנחות מג, ב'). בתלמוד הירושלמי מופיע הצטוט הבא: : התכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומים לרקיע, ורקיע הפכוד והכסא דומה לספיר" (ברכות ז', ב')

קיים חסר התאמה בין שני המקורות. אנו מבינים מכך שבתקופת המקרא הצבעים של היום הם לא הצבעים של הימים ההם. לצבע הכחול לא הייתה קיימת מלה שתתאר אותו – עבר אבותינו היה הכחול גון של צבע, ולפי הקטעים שלהלן, ניתן להבין שמדבר בגון של ירק. בהרבה תרבויות עתיקות ניתן לראות שהצבעים: שחר, לבן ואדם קודמים לצבע הכחול והחום. בעברית המלה לצבע הכחול מופיעה רק במהלך ימי הביניים.

אם כך, כיצד נהיה בטוחים לגבי הענין של הצבע תכלת? אולי התכלת אכן דומה לצבע הכחול או הירק, או אולי לצבע אחר?

התלמוד נותן לנו רמז נוסף לפיו ניתן לזהות את התכלת: "תנו רבנן: החלזון זהו גופו דומה לים, ובריתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעים תכלת, ולפיכך דמיו יקרים" (מנחות מ"ד, א')

